

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสังคมโลกเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาจึงมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ใฝ่เรียนใฝ่รู้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่จะพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถเต็มศักยภาพ ทั้งปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม (พวงศักดิ์ จันทสุรินทร์. 2541 : 6) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่มุ่งเน้นจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา หลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้มุ่งเน้นผู้เรียนทุกคนให้มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด มุ่งปลูกฝังด้านปัญญา การพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน ให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ โดยยึดความแตกต่างระหว่างบุคคล มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมเป็นสำคัญ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 12-13)

การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาและการจัดการเรียนรู้อุทิศพัฒนาให้ผู้เรียนมีศักยภาพ ให้คิดเป็น ทำเป็น เป็นเด็กดี เรียนรู้อย่างมีความสุข จากรายงานสรุปผลการติดตามและประเมินผล 6 ปีการปฏิรูปการศึกษาของสำนักเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ด้านการเรียนรู้ พบว่า เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของผลสอบระดับชาติ (NT) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการยังต่ำความสามารถในการคิดคำนวณและการคิดวิเคราะห์ยังต้องปรับปรุง และผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของสถานศึกษาทั้งหมดพบว่า การจัดการเรียนการสอนของครูที่ถือผู้เรียนเป็นสำคัญมีคุณภาพอยู่ระดับดีเพียง ร้อยละ 39.2 ซึ่งพบว่า การจัดการเรียนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจมีคุณภาพอยู่ในระดับดีเพียงร้อยละ 13.5 ด้านผู้เรียน พบว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับต่ำมากในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ วิชาคณิตศาสตร์ร้อยละ 3.3 ภาษาไทยร้อยละ 3.8 โดยเฉพาะความสามารถของผู้เรียนในการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ และความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับดีเพียงร้อยละ 11.1 การมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

รักการเรียน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับเพียงร้อยละ 26.5 จากการประเมิน การจัดการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่ามีผลสัมฤทธิ์ต่ำมาก ร้อยละ 3.5 สาเหตุเนื่องมาจากหลักสูตรไม่ชัดเจน ครูกังวลกับการสอนเนื้อหาให้ครบ ในขณะที่กระบวนการ เรียนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์กลับถูกลดความสำคัญลง การจัดการเรียนรู้ตอบสนองความ ต้องการของผู้เรียนยังเกิดขึ้นน้อย (“ศธ.ประเมินตนเองครบรอบ 6 ปี....” 2548 : 26) และจากรายงาน ผลการประเมินคุณภาพนักเรียน ปีการศึกษา 2548 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 อยู่ในระดับดี เฉลี่ยร้อยละ 15.29 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับดีเพียงร้อยละ 24.72 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. 2549 : 28,179) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยัง ไม่บรรลุเป้าหมาย และกระบวนการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ ผู้เรียนเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และ นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการเผชิญ สถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาโดยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้ อย่างต่อเนื่องผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ของนักเรียน หล่อหลอมให้เป็นพลเมืองดี มีเหตุผล ยึดมั่น คุณธรรม มีความรับผิดชอบ ต่อดตนเองและสังคม เพื่อการดำเนินชีวิตที่มีความสุข แต่สภาพความ เป็นจริง การจัดการเรียนการสอนยังใช้กระบวนการเรียนรู้แบบเดิม คือ ผู้สอน หรือครู อาจารย์ ดำรง เป็นตัวกำหนด สอดคล้องกับข้อสรุปปัญหาคุณภาพการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการ เรียนการสอน (กรมวิชาการ. 2544 : 3-7) ว่าครูส่วนใหญ่สอนโดยยึดติดตัวครูเป็นศูนย์กลาง มากกว่ายึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการสอนตามหนังสือมากกว่าการฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง สอน เนื้อหามากกว่ากระบวนการ และยังสอนโดยวิธีการบรรยาย กระบวนการเรียนรู้นี้ทำให้ผู้เรียน กลายเป็นผู้ขาด ความสามารถในการคิด ทักษะการปฏิบัติจริง และไม่มีความสุขกับการเรียน และ ด้านพฤติกรรม การแสดงออกของนักเรียนโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จากข้อมูลระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 ของฝ่ายกิจการนักเรียน และจากครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนขาด ความรับผิดชอบด้านการเรียนและด้านอื่น ๆ เช่น หนีเรียน เอกสารในการเรียนไม่ครบ จิตเขียน ตามโต๊ะ เก้าอี้ ผนังห้องเรียนห้องน้ำ ทั้งขยะไม่เป็นที่ พฤติกรรมดังกล่าวพบมากกว่าระดับชั้นอื่น ซึ่ง เป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ นักเรียนขาดความรับผิดชอบ

จากสภาพการเรียนการสอนและพฤติกรรมของผู้เรียนดังกล่าว จึงมีนักวิชาการหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยนำเทคนิคการคิดแบบหวมกหกโบและกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเทคนิคการคิดแบบหวมกหกโบ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนได้แสดงความคิดอย่างเป็นระบบ คิดได้หลากหลาย ไม่ยึดติดกับการคิดแบบใดแบบหนึ่ง นำไปสู่อิสรภาพทางปัญญา รู้จักคิดวิเคราะห์พิจารณาเหตุผล และแสวงหาความรู้เพื่อเชื่อมโยงความคิดไปสู่แนวทางในการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดทักษะการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โดยใช้ระบบการร่วมมือในการทำงาน เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับลักษณะวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น ทำเป็น และรู้จักแก้ปัญหา เป็นการจัดการเรียนรู้ฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการทำงานด้วย และอีกวิธีหนึ่งที่คิดว่าจะช่วยพัฒนาผู้เรียนได้ก็คือ การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ได้ปฏิบัติงานร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นภายในกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ พัฒนาบุคลิกภาพ ทำให้เข้าใจตนเองและผู้อื่น กล้าที่จะแสดงออก กล้าคิด กล้าทำ ตระหนักถึงคุณค่า และมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น สามารถพัฒนาเจตคติต่อการเรียนรู้ สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันในการทำงาน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น การจัดกิจกรรมแสดงความคิดเห็น อภิปรายแก้ปัญหา ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมคิดและแก้ปัญหา ส่งเสริมผู้เรียนให้มีความคิดกว้างไกล และมีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน

คุณสมบัติของการจัดการเรียนรู้ทั้ง 2 แบบดังกล่าว เป็นการตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิดการจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 14) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ตามมาตรฐานที่กำหนดโดย สมศ. และการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นความสำคัญ ทั้งการเรียนรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาให้มีความสมดุลโดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 : 3) จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหวมกหกโบ และการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ปรากฏว่าการจัดการเรียนรู้ทั้ง 2 แบบ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแตกต่างจากการจัดการเรียนรู้ตามคู่มือครูที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ทั้ง 2 แบบ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และนอกจากนี้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหวมกหกโบ และการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ กลุ่มสัมพันธ์ ยังไม่พบรายงาน การวิจัยทั้ง 2 รูปแบบนี้ที่ระบุถึงความรับผิดชอบต่อสังคม

จากเหตุผลดังกล่าว สมควรที่จะได้นำเทคนิคการคิดแบบหมวดหกไปกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อศึกษาว่านักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ด้วยการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหมวดหกไป กับนักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร เพื่อนำผลการวิจัยไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหมวดหกไปกับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหมวดหกไปกับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการสอนของครู ผลสัมฤทธิ์ และความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน ด้วยการนำวิธีการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหมวดหกไปกับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไปพัฒนาการเรียนของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพ และเป็นแนวทางในการวิจัยแก่ผู้ศึกษาค้นคว้า ในการที่จะแสวงหาการจัดการเรียนรู้แบบใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 14 ห้องเรียน รวมนักเรียนทั้งหมด 762 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 2 ห้องเรียน รวม

104 คน จาก 14 ห้องเรียน ซึ่งเป็นห้องเรียนที่จัดตามสภาพจริง สุ่มโดยการจับฉลาก เพื่อ กำหนดการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

2.1 ห้องเรียนที่ 1 เป็นกลุ่มทดลองที่ 1 จัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหวมกหกไบ มีนักเรียน 52 คน

2.2 ห้องเรียนที่ 2 เป็นกลุ่มทดลองที่ 2 จัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีนักเรียน 52 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ 2 วิธี คือ การจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหวมกหกไบกับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

3.2 ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม

3.3 ตัวแปรร่วม คือ คะแนนสอบปลายปีที่ผ่านมา

4. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม เป็นเนื้อหาตามหลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2544 วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สารหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มีเนื้อหาดังนี้

4.1 พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

4.2 การเมืองการปกครองของไทย

4.3 กฎหมายแพ่งลักษณะครอบครัว

4.4 กฎหมายทะเบียนราษฎรและยาเสพติด

4.5 สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของชาวไทย

4.6 พรรคการเมืองและการเลือกตั้ง

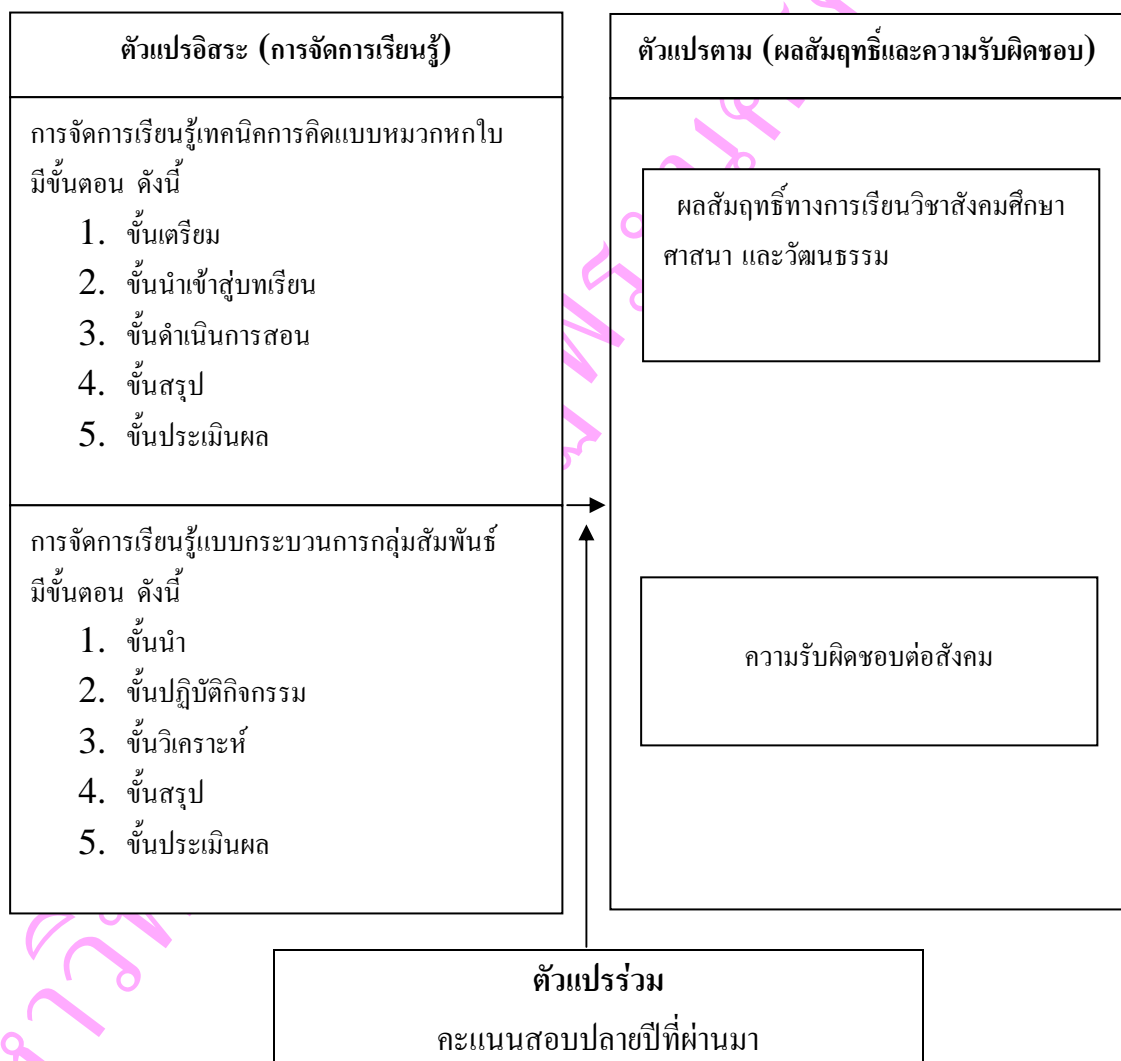
เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเนื้อหาที่เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เหมาะสม ในการจัดกิจกรรมของการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหวมกหกไบ และการจัดการเรียนรู้แบบ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ นอกจากนี้ ยังปลูกฝังความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เนื้อหา สอดคล้องกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน สำหรับเนื้อหาบางเรื่องอาจมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพ ความเป็นจริงของสังคมปัจจุบัน เช่น พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง

5. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการทดลอง 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 คาบ คาบเรียนละ 50 นาที รวมเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 20 คาบ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการทดลองเอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งทดลองเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการจัดการเรียนรู้แบบเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบกับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้คะแนนสอบปลายปีที่ผ่านมาเป็นตัวแปรร่วม รายละเอียดดังแสดงในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หมายถึง คะแนนความรู้ความสามารถของนักเรียนในการเรียนรู้เนื้อหาวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งวัดได้จากการตอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2. การจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ หมายถึง วิธีการพัฒนาความคิดโดยใช้สีของหมวกเป็นสัญลักษณ์ ดังนี้

2.1 หมวกสีขาว การคิดวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นกลาง ใช้ข้อเท็จจริง และตัวเลข มาสนับสนุนการคิด ไม่ใช่อารมณ์

2.2 หมวกสีแดง การคิดจากอารมณ์ ความรู้สึก ใฝ่ฝัน ทัศนคติ ทัศนคติ และความรู้สึกอื่น ๆ

2.3 หมวกสีดำ การคิดถึงผลในทางลบ ให้ข้อสรุปพร้อม ข้อด้อย ตัดสินใจด้วยความสุขุมรอบคอบ

2.4 หมวกสีเหลือง การคิดถึงผลในทางบวก มองโลกในแง่ดี คิดถึงความเป็นไปได้ และผลประโยชน์ที่ได้รับ

2.5 หมวกสีเขียว การคิดริเริ่ม คิดสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ หาทางใหม่ คิดแก้ปัญหา นำไปสู่ผลงานที่สร้างสรรค์

2.6 หมวกสีฟ้า การทำหน้าที่ควบคุมการคิดของแต่ละคนให้ตรงกับหมวกที่สวมอยู่ กระตุ้นให้แต่ละคนแสดงความคิดและสรุปการคิด

การจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ดังนี้ คือ ขั้นเตรียม ขั้นนำเข้าสู่บท ขั้นดำเนินการสอน ขั้นสรุป และขั้นประเมินผล

3. การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้นักเรียนโดยจัดให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมกับเพื่อน ๆ เป็นกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ เพื่อสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน โดยร่วมกันปรึกษา แก้ปัญหา และร่วมกันตัดสินใจ เลือกปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนดให้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหา ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านการนำไปประยุกต์ใช้ โดยมีขั้นตอนการสอนดังนี้ คือ ขั้นนำ ขั้นปฏิบัติกิจกรรม ขั้นวิเคราะห์ ขั้นสรุป และขั้นประเมินผล

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง คะแนนลักษณะนิสัยของบุคคลที่มีความสนใจ มีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และปฏิบัติด้วยความขยันหมั่นเพียร มีประสิทธิภาพ ต่อตนเอง สังคม และชุมชน ในเรื่องเกี่ยวกับสาธารณสมบัติ

วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สังคมในการป้องกันรักษาอนุรักษ์และพัฒนาเกี่ยวกับสาธารณสุข วัฒนธรรมประเพณี การส่งเสริมประชาธิปไตย ซึ่งวัดได้จากแบบทดสอบเกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกที่แสดงออกถึง การรับรู้ การตอบสนอง การสร้างคุณค่า การจัดระบบคุณค่า และการสร้างลักษณะนิสัย

5. คะแนนสอบปลายปีที่ผ่านมา หมายถึง คะแนนสอบปลายปีของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ปีที่ 1 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1) ในปีการศึกษา 2548 ซึ่งปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ปีที่ 2 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2) ปีการศึกษา 2549 ของกลุ่มตัวอย่าง

สมมติฐานการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหวนทวนใจ สูงกว่าการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหวนทวนใจ สูงกว่าการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แผนการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหวนทวนใจและแผนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบต่อสังคมในวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
2. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในการจัดการเรียนรู้เทคนิคการคิดแบบหวนทวนใจ กับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
3. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้วิชาอื่นที่ไม่ใช่วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม